
La Moreneta, a Austràlia

Autor:

Data de publicació: 01-11-2020

La Moreneta, 'missionera' a Austràlia

L'abadia de Montserrat, amb l'episodi poc conegut i intens de la creació de Nova Núrsia el 1847, va servir de lleva per a l'evangelització benedictina al continent

Bateig de dos nens aborígens per part del prior Bernard Martínez, a finals del segle XIX. ARXIU DE NOVA NÚRSIA

CRISTIAN SEGURA

21 OCT 2020 - 21:36 CEST

Una de les primeres empremtes del colonialisme europeu al riu Drysdale va ser una icona de la Mare de Déu de Montserrat. Era el 12 de juliol del 1908, quan una comitiva de quatre monjos benedictins encapçalada pel pare Emili Planas, acompanyats per aborígens i pescadors de perles filipins, van plantar una tenda a la sabana que voreja la desembocadura d'aquest riu australià. Només dues expedicions britàniques havien accedit abans a la zona. La tenda servia de capella, amb un altar on la icona de la Moreneta havia de protegir els religiosos. La missió de Drysdale, avui missió de Kalumburu, continua sent el nucli poblat més al nord d'Austràlia Occidental, a 550 quilòmetres del municipi més proper, connectat amb l'exterior per una avioneta que aterra en una pista oberta el 1932 pels mateixos clergues espanyols.

Kalumburu va ser el capítol final d'una de les aventures evangelitzadores més èpiques i desconegudes de l'orde benedictí. L'abadia de Montserrat va servir de lleva missionera per a un petit regne catòlic a Austràlia, que va arribar a ser responsable de la cristianització d'un territori més gran que Andalusia, per "convertir a la fe de Jesucrist uns homes antropòfags i fers, en l'últim grau de salvatgisme i de barbàrie", segons publicava La Revista Montserratina el 1908. L'únic municipi australià fundat per espanyols, el poble abacial de Nova Núrsia, el van aixecar el 1847 amb les seves pròpies mans dos monjos, després bisbes: el pare gallec Rosendo Salvado i el català Josep Benet Serra.

El nom de Nova Núrsia havia passat desapercebut per a l'opinió pública australiana fins el 2017, quan una comissió

governamental va revelar que, entre les dècades dels cinquanta i setanta del segle passat, a les escoles de l'abadia s'hi havien comès gairebé tres vegades més delictes de pederàstia que la mitjana identificada a d'altres centres educatius religiosos del país.

ampliar fotoLa tasca dels benedictins fou ingent, espiritualment i física: el pare Martínez bateja un vell aborigen el 1867.
ARXIU DE NOVA NÚRSIA

Regina Ganter, experta en la història de les relacions entre europeus i aborígens, sintetitza al seu darrer llibre, *The contest for aboriginal souls* (Australian National University Press, ANU, 2018), l'entrada d'Oceania a l'agenda del cristianisme arran de les revolucions liberals que van sacsejar l'Europa del XIX: "En el període entre les guerres napoleòniques, el Risorgimento i les revolucions del 1848 [sobretot a Alemanya], monestirs influents i pròspers van ser secularitzats.

Els seus tresors van ser saquejats, se'n van cremar els edificis i els maons van ser reutilitzats com a material de construcció. "La punyent burgesia i una aristocràcia minvant feien que l'Església necessités reinventar-se per ser atractiva per a les noves classes socials". Les missions, catòliques o protestants, van agafar embranzida en aquest context, i d'aquí van sortir Salvado i Serra, "dos dels personatges més pintorescos que la Santa Seu va enviar a Austràlia", segons la descripció de Ganter.

"La presència dels benedictins espanyols a Austràlia va ser una de les conseqüències de l'exclaustració decretada el 1835 pel ministre d'Hisenda liberal Juan Álvarez Mendizábal", escriu Josep Massot, monjo montserratí i historiador, a *Escriptors i erudits contemporanis*, sèrie de perfils de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. "Mendizábal, home de confiança de la reina regent Maria Cristina de Borbó, va obligar els religiosos a abandonar les seves cases i a cercar noves formes de subsistència".

Bastió antiprotestant

Salvado i Serra van haver de marxar del monestir de San Martín Pinario, a Galícia, i van partir cap a Itàlia, on el papa Gregori XVI els va beneir per anar a Austràlia Occidental sota les ordres del bisbe de la diòcesi de Perth, John Brady. Els benedictins espanyols van ser una excepció a Austràlia, on fins a la Primera Guerra Mundial van dominar els missioners alemanys, i després els francesos, britànics i irlandesos.

A 400 quilòmetres de Nova Núrsia, a la vila de Southern Cross (700 habitants), hi ha una església dedicada a la Mare de Déu de Montserrat. No és l'única veneració a la Moreneta que es manté a Austràlia Occidental, explica en unes respostes escrites Peter Hocking, arxiver de Nova Núrsia. El territori sota control de l'abadia de Nova Núrsia era ingent, escriu Ganter, "massa vast i infropoblat per a una colonització catòlica, encara més si era benedictina". "Però va servir", afegeix Ganter, "com un bloqueig efectiu davant l'expansió protestant".

ampliar fotoL'església de l'abadia, envoltada de natura. ARXIU DE NOVA NÚRSIA

Nova Núrsia —nom en honor de Núrsia, a Itàlia, on va néixer sant Benet— és avui un municipi amb prop de cent habitants, dels quals nou són monjos. L'últim pare espanyol que hi va residir, el burgalès Paulino Gutiérrez, hi va morir el 2010 amb cent anys. Des dels dos primers —Salvado i Serra— fins a Gutiérrez van passar per Nova Núrsia prop de 225 espanyols, una vuitantena d'aquests, catalans. Més d'un centenar estan enterrats a l'abadia. El monestir va deixar de formar part de la província benedictina espanyola el 1959. Els seus col·legis van cessar l'activitat a principis de la dècada dels noranta. Des de llavors, Nova Núrsia ha destacat com a destí turístic i de retir espiritual.

Vint-i-set edificis centenaris estan catalogats com a patrimoni nacional; no només les esglésies, el monestir, el convent o els antics col·legis per a nens d'origen europeu i per a aborígens, també els antics establiments comercials i els habitatges dels seus pobladors. Nova Núrsia va ser un centre productor agrícola —encara avui s'hi elabora, per exemple, oli d'oliveres portades d'Europa per Salvado i Serra— i ramader: el monestir va arribar a criar "milers d'ovelles" i cavalls per a l'exèrcit britànic.

El seu mite fundacional es Rosendo Salvado (Tuy, Pontevedra, 1814 - Roma, Itàlia, 1900). Ha estat reconegut com un dels prohoms més importants de la història d'Austràlia Occidental, i a Galícia té carrers amb el seu nom; Correos li va dedicar un segell el 2013 i fins i tot ha estat objecte d'un documental, el que el 2019 va protagonitzar l'artista Rosendo Mercado. La producció, titulada *De Rosendo a Rosendo*, se centrava en la vocació musical de Salvado.

Rates cangur per sopar

A les memòries que l'abat va deixar escrites, hi ha un passatge fascinant del seu vessant melòman i també aventurer. El 1847, Nova Núrsia agonitzava en la misèria. De fet, Nova Núrsia no existia: Salvado i Serra s'havien refugiat en una cabana després que el primer assentament, del 1846, fos arrasat per individus no identificats, perquè havien establert la missió en un espai destinat a la pastura d'ovelles. En aquelles circumstàncies, Salvado va haver de recórrer a peu 130 quilòmetres fins a la ciutat de Perth, per participar en un recital de piano i convèncer algunes famílies perquè hi aportessin diners. El mateix abat ho explicava així a les seves memòries: "Pel camí ens alimentàvem amb els cucs i altres rèptils que podíem agafar, i haig de confessar que el bon salvatge que m'acompanyava me'n donava sempre la millor part. Els pòssums i les rates cangur els reservàvem, normalment, per al sopar".

ampliar fotoNenes aborígens amb cangurs com a mascota i una cacadua, a l'orfenat de Sant Josep. ARXIU DE NOVA NÚRSIA

El recital va ser un èxit, recordava Salvado, malgrat la fila amb què es va presentar davant l'auditori, amb els hàbits fets un nyap i les sabates sense sola. El sacrifici fundacional de Nova Núrsia va ser ingent —il·lustrava l'abat fundador a les memòries—, pasturant ells mateixos, semblant els camps descalços, el pare Serra guiant els bous i Salvado empenyent l'arada.

Al volum 42 de la sèrie Aboriginal History, publicat el 2018 per l'ANU, la historiadora Elicia Taylor explica que un fet diferencial de Nova Núrsia: Salvado no escatimava la feina dura als monjos i als occidentals que l'acompanyaven. "Salvado va voler que els aborígens mantinguessin l'ús de la llengua indígena i les seves pràctiques tradicionals a la natura, a diferència d'altres institucions que els volien occidentalitzar de totes passades. Nova Núrsia distribuïa, a més a més, la feina entre monjos i altres treballadors blancs, cosa que motivava la cooperació amb els aborígens".

Els bisbes catalans de Perth

Nova Núrsia va créixer amb un important suport de Roma, i això va obrir un conflicte amb Brady. El bisbe de Perth no només volia controlar les arques de l'abadia, sinó també tancar-la perquè considerava que la cristianització dels aborígens era una tasca ineficaç: calia centrar-se a satisfer la fe dels colons europeus. El cisma va arribar a un punt tal que Brady va enviar gent armada a desallotjar-los de Nova Núrsia i va forçar que un sínode de bisbes australians els excomunicués. La intervenció de les més altes instàncies de la Santa Seu va intercedir a favor de Salvado i Serra. El 1850 El català va acabar rellevant Brady al bisbat de Perth, en un conflicte que va ocasionar una divisió del catolicisme d'Austràlia Occidental entre prelatos anglosaxons i els que provenien del continent europeu.

Hi va haver qui va intentar que
els aborígens mantinguessin la llengua indígena i
les pràctiques amb la natura

Serra (Mataró, 1810 - Guadalajara, 1886) va abandonar Austràlia el 1859 amb la cua entre les cames. Va ser després d'enfrontar-se al seu amic Salvado. El mataroní va acabar sent contrari a l'acció salvadora dels aborígens: el catolicisme només podia créixer a Austràlia fent front a l'hegemonia protestant entre els colons blancs, no pas captant ànimes nadiues, pràctica que aportava, a més a més, uns resultats minsos. Serra va fundar a prop de Perth el monestir de Nova Subiaco i va reclamar als benedictins de Nova Núrsia que s'hi traslladessin, sense èxit. Nova Subiaco va cessar la seva activitat en menys d'una dècada, el 1864, però hi va deixar empremta: al lloc on va ser fundat, ara hi ha la ciutat de Subiaco. L'escut del municipi inclou la figura d'un benedictí i una branca d'olivera, com les que hi van plantar els fidels de Serra.

El successor de Serra va ser un altre sacerdot català, Martí Griver. "Era un home d'un ascetisme meravellós", escriu Ganter: quan va morir, van descobrir que tenia arrapada a l'esquena, amb cinc claus, una creu de fusta de 30 centímetres. Com a bisbe de Perth, Griver va mantenir l'estira-i-arronsa amb Salvado per les mateixes raons que Serra i Brady. Salvado va moure cel i terra a Roma fins a aconseguir, el 1867, que Nova Núrsia fos apartada de la diòcesi de Perth i declarada Abadia Nullius i prefectura apostòlica dependent de la província benedictina espanyola.

Edificis d'Enric Sagnier

Massot creu que la influència de les missions és secundària a Montserrat. Tot i això, concedeix que hi ha un llegat important, sobretot arran que Salvado aconseguís la complicitat de la reina Isabel II perquè els benedictins poguessin obrir un noviciat per a les colònies de les Filipines i també per a Austràlia. El noviciat va ser una realitat a partir del 1884. Les primeres seus del noviciat van ser els monestirs del Miracle i de Montserrat, tot i que després van desplaçar-se a d'altres centres benedictins d'Espanya.

El principal vincle entre Montserrat i Nova Núrsia va arribar amb Fulgenci Torres, el successor de Salvado com a abat i bisbe de Nova Núrsia. Eivissenc format a Montserrat, és qui va expandir l'arquitectura de l'abadia i qui va iniciar el gir definitiu, per deixar de ser una missió aborígen i potenciar la vida monacal i l'oferta educativa entre la població rural blanca.

Els benedictins impulsaren els matrimonis mixtos, la qual cosa va topat amb les autoritats australianes

De l'època de Torres són les ampliacions de les esglésies, del monestir i la construcció, entre d'altres, dels col·legis de Santa Gertrudis i els de Sant Ildefons, aquest últim dissenyat per l'arquitecte Enric Sagnier, tots dos amb clares reminiscències del neogòtic i del neoromànic que reeixia a Catalunya. L'ensenyament dels nens, la majoria d'origen britànic, va ser assumit pels germans maristes, i el de les nenes, per l'orde australià de les Germanes de Sant Josep. Nova Núrsia també tenia escoles i orfenats per a menors aborígens sense pares, morts a causa de les malalties que va introduir a Austràlia la invasió colonial europea de finals de la segona meitat del segle XIX.

Aventura al nord

Després de la mort de Torres va ser nomenat abat un altre home de Montserrat, el navarrès Anselmo Catalán. A partir de Torres, la tasca evangelitzadora entre les comunitats nadiues es va centrar en la missió del riu Drysdale. Continua sent avui un dels indrets més feréstecs i despoblats d'Austràlia. Els monjos destinats allà podien estar un any sense notícies de l'abadia, però la seva croada cristianitzadora era seguida amb interès pels diaris durant dècades, encuriosits pel desconeixement que existia sobre les comunitats indígenes locals.

Un atac patit per la missió el 1914 va generar mesos d'informacions exagerades, sovint en consonància amb les notes que escrivia el pare Roberto Bas per a La Revista Montserratina. Entre les cartes que publicava la revista des d'Austràlia, les de Bas eren les més freqüents i les més marcadament racistes, com aquest comentari sobre els aborígens de la missió de Drysdale: "Estan tan desnaturalitzats que no només maten els seus propis fills; fins i tot quan neixen amb alguna deformitat física, arriben a menjar-se'ls sense la menor repugnància, al contrari, com un esplèndid i alegre festí".

La missió de Drysdale va ser traslladada el 1932 a la seva ubicació actual —per tenir més recursos hídrics— i redenominada amb el nom de Kalumburu. Durant la Segona Guerra Mundial va ser utilitzada com a base aèria, i els japonesos la van bombardejar el 1943, quan van matar el pare Tomás Gil i cinc aborígens.

Monsenyor Rosendo Salvado, en 'roba de feina'. ARXIU DE NOVA NÚRSIA

La missió de Drysdale/Kalumburu era un món a part: el destí per als més aventurers o per als que volien passar desapercebuts. O personatges com el valencià i sacerdot trapenc Nicolás Emo, que va arribar a Austràlia al segle XIX amb l'orde francès i hi va fundar una peculiar comuna d'aborígens i pescadors de perles filipins. Durant els primers anys de la missió de Drysdale Emo va actuar de pont entre les tribus locals i els benedictins, fins que va ser expulsat pels monjos. La raó, suggereix Ganter, va ser que es va descobrir que els nens mestissos que l'acompanyaven eren fills seus, i que a l'anterior missió trapista va ser apartat per poligàmia i relacions homosexuals.

Ganter apunta que Emo promovia "els matrimonis mixtos entre races, una estratègia inspirada per la conquesta espanyola d'Amèrica". Els matrimonis mixtos van ser un constant motiu de fricció entre els benedictins i les autoritats australianes. El conflicte per l'aplicació de les lleis de protecció dels aborígens, que durant dècades van ser un sistema de segregació racial de facto, recorda Elicia Taylor, va ser particularment tens entre l'abat Catalán (1916 a 1950) i

Auber O. Neville, cap de l'Oficina de Protecció dels Aborígens per a Austràlia Occidental: "Els benedictins havien de complir amb les directius de Neville, i això afectava seriosament la seva capacitat de protegir els aborígens de les restriccions que l'Estat imposava en les seves vides".

"Despotisme benevolent"

La missió de Kalumburu va servir també de traster on amagar secrets. Eugenio (Eugene) Pérez va ser un destacat sacerdot de les darreries de la influència espanyola a Nova Núrsia, que va realitzar sobretot una important tasca de documentació de la història de Nova Núrsia fins a la seva mort, el 1990.

La Comissió Reial impulsada pel govern australià el 2017 sobre abusos en col·legis religiosos confirmava que Pérez havia comès tres greus delictes sexuals contra el mateix alumne mentre el feia posar en classes particulars d'arts plàstiques. L'abat Gregorio Gómez el va desterrar el 1951 a Kalumburu pels casos de pederàstia que havia protagonitzat. A la seva nova destinació, segons la Comissió Reial, va ser expulsat de la vida monàstica després d'abusar sexualment de menors aborígens. Pérez era un destre escultor; a Kalumburu es conserven dos canelobres creats per ell, elaborats amb fusta importada d'Espanya i exposats al sagrari de l'església de la missió. El 1977, la comunitat local aborigen assumia la gestió de la missió de Kalumburu "després de 70 anys de despotisme benevolent", conclouia un diari de l'època.